Jan Vašek

Stranou zájmu, pod státním dohledem

Správa a proměny univerzitního statku v Malešicích

KAROLINUM

Stranou zájmu, pod státním dohledem
Správa a proměny univerzitního statku v Malešicích

Jan Vašek

———

Recenzovali:
doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.
PhDr. Martin Ebel, Ph.D.

Vydala
Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum
Praha 2026

Redakce Josef Lesák
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2026
© Jan Vašek, 2026
Cover photo © Jan Vašek, 2026

ISBN 978-80-246-6263-3
ISBN 978-80-246-6284-8 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Věnováno tátovi.

Obsah

Poděkování 9

Úvod 11

1. Malešice na prahu novověku 15
1.1 Malešice novoměstské 15
1.2 Beckovské půlstoletí 27

2. Roky barokních změn 32
2.1 Nákup statků 32
2.2 Co se spraviti má 42
2.3 Stavba nové budovy 55
2.4 Konec mitrovických časů 84
2.4.1 Bratrské podíly 84
2.4.2 Cestou za fideikomisem a zpátky 92
2.5 Vlastnická střídání 98

3. Univerzitní statek 112
3.1 Spojená správa statků 112
3.1.1 Počátky spojené správy 112
3.1.2 Utužený hospodářský dohled 133
3.1.3 Pacht jako řešení 145
3.1.4 Obnovený dohled komise 152
3.1.5 Nájemci pod státní administrací 169
3.1.6 Správcovské zastavení 180
3.1.7 Pod novou střechou 186
3.1.8 Důchodková správa, přestavba a hedvábí 201
3.1.9 Palírna a vojsko 214

3.2 Místodržitelská dohra 234
3.2.1 Dva marné pokusy 234
3.2.2 Pojistky budoucích zisků 242
3.2.3 Ztracený konec velkého rozmachu 250
3.2.4 Vymyšlený držitel 285

4. Statek ve státním vlastnictví 289
4.1 Stranou zájmu nového století 289
4.2 Konec univerzitní držby 298

Závěr 310

Prameny a literatura 313
1.1 Pramenná východiska 313
1.2 Prameny 316
1.3 Literatura 317
Seznam vyobrazení 320
Rejstřík 322

Poděkování

Každé poděkování bývá nejistým podnikem, který nese cejch úskalí, že opomenut zůstane někdo, kdo si svůj podíl díku nepochybně zaslouží. Nicméně cítím potřebu pokusit se přes nastíněné nebezpečí vyslovit několik skromných projevů vděku všem, kteří větším či menším podílem napomohli ke vzniku knihy, již právě držíte ve svých rukách.

Samotného by mne patrně vůbec nenapadlo, že původní záměr přiblížit dávno zapomenuté dění kolem někdejšího malešického statku by mohl dozrát až k publikaci. Podobný nápad prvně nadnesl až doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., vedoucí mé práce, který jej neváhal později ještě několikrát zopakovat a přizvat k následné oponentuře doc. PhDr. Ivanu Čornejovou, CSc. Oběma vděčím za vstřícný přístup, dlouhou řadu užitečných rad v dalším postupu a odvahu neopustit myšlenku na vydání této knihy.

Marnou by však byla celá práce bez přístupu k pramenům rozptýleným v mnoha fondech rozdílných původců, jejichž činnost s proměnami správy v Malešicích úzce souvisela. Zástup trpělivých archivářek a archivářů, kteří byli ochotni vyhovět mým požadavkům a pečlivě chystat badatelský materiál, nemohu rovněž připravit o připomínku jejich zásluh a svůj vděk. Jmenovitě za všechny chci zmínit alespoň paní Marii Novákovou, příslušnici rodu Wratislavů z Mitrovic, která ochotně zpřístupnila klíčové prameny dírenského archivu, a dále Mgr. Pavla Koblasu, s jehož pomocí byl umožněn průzkum ve fondu Administrace státních statků.

Plné porozumění německy psaným pramenům staršího období bylo v několika případech možné jen díky nezištné spolupráci germanistek působících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy PhDr. Lenky

Vodrážkové, Ph.D., a Mgr. Petry Křenkové, kterým rovněž patří mé poděkování. Stejně tak jsem díky dlužen recenzentům za trpělivé přečtení předložené práce a užitečné připomínky a náměty k úpravám. Všichni další, již jakkoliv přispěli ke zdárnému výsledku a které jsem snad opomněl, nechť přijmou mé poděkování alespoň touto hromadnou cestou.

Závěrem však musím připojit ještě jedno zvláštní jmenovité poděkování tomu, bez něhož bych nikdy nemohl propadnout svému nadšení pro historii, který se zájmem naslouchal příběhům minulosti a dokázal mě vždy podporovat v každém nápadu, svému tátovi Františku Vaškovi, jemuž osud nedopřál dočkat se vydání, ale který by měl jistě velikou radost, kdyby se mu tato kniha dostala do rukou.

Úvod

Obraz hospodářských poměrů minulosti sledovaný na příkladu jednoho vybraného statku patrně nepředstavuje nejžádanější oblast čtenářského zájmu, třebaže příspěvek k poznání uplynulých dob nemusí být nijak omezen na své hodnotě. Jistý posun by však mohl nastat, jestliže by případové pojednání zaměřilo svou pozornost na poměr mezi vrchností a výkonnou zemědělskou jednotkou, který by byl svou podstatou do určité míry ojedinělý. Nemůže být sporu o tom, že podobně svébytný příklad lze hledat v souvislosti s naší nejstarší univerzitou a malešickým statkem, který tvořil podstatnou položku univerzitního jmění. Zcela zásadní postavení Karlova vysokého učení nepochybně ovlivňovalo také okruh majetkových práv k vlastnímu hospodářskému zázemí. Ačkoliv byl této otázce již dříve věnován různě velký prostor při rozmanitých příležitostech, držel se zejména malešický statek, jako jedna z nejmladších složek univerzitních nemovitostí, vždy poněkud v pozadí významnější Michle. Předložená práce si vytkla za cíl splatit alespoň část naznačeného dluhu a připomenout proměny, kterými od svého vzniku současný malešický dvůr prošel.

Hlavní díl badatelské snahy přirozeně připadl dobám, kdy svrchovanost nad sledovaným statkem (v různé míře zpochybňovaná, nebo přímo omezovaná) náležela právě univerzitě. Nezbytné však bylo dotknout se podstatné doby předcházející a nastínit rovněž události minulého století, čímž jedině mohla patřičně vyniknout pravá povaha časů, kdy malešický statek setrvával ve svazku s univerzitou. Otázkou však zůstávalo, jakým způsobem uchopit výpověď místa a skrze která hlediska k ní přistupovat. Mnohovrstevnaté dění se svou povahou vzpíralo rámcovému zpracování bez toho, aby stále byla přítomna obava ze sklonu násilně zjednodušovat. Seškrtit pojednání na pouhý výčet výsledků zemědělské výroby promíšený s úředním pozadím mohlo být jednak bezcenné a za druhé pro některé časové úseky zcela nemožné, protože dochované prameny často nabízely půdu jen chatrným dohadům. Další, ale opačnou hrozbu pak skrývala nadbytečná rozbíhavost do okolních souvislostí, která by Malešice opět odsunula do kouta. Přesto nebylo možné vynechat ohled na celý nemovitý majetkový okrsek univerzity, ale připomínky o něm bylo nutné vázat se zřetelem na zachování hlavní sledované oblasti a spolehnout se, že budoucí bádání jistě nabídne pronikavější pohledy na opomenutá místa.

Stále však nebyla vyřešena potíž s volbou hlavní a dostatečně nosné osy celého příspěvku navázané na hospodářské dějiny univerzity.

Obsahově přípustným se nakonec ukázalo prosté řešení a zvolený průběžný vyprávěcí přístup umožnil usadit do středu dění opomíjenou vrchnostenskou budovu malešického statku. Budovu, v některých časech zcela nepodstatnou, která však na jedné straně dovoluje přesah do vzdálenější minulosti před univerzitní držbou a zároveň zůstává viditelným pojítkem s dneškem a v rámci univerzitního statku jí nelze upřít téměř emblematické postavení. Jako hmotný pramen pomohla na mnoha místech dostatečně názorně představit míru proměn, které předmětný statek postihly. Současně nebylo třeba držet setrvale na mušce výhradně jednu stavbu, ale postačilo zohledňovat přítomnou výpovědní hodnotu jen občas, když bylo nezbytné využít její pomoci jako záchytného bodu. Výjimkou se stala pouze jedna z prvních podkapitol věnovaná záměrně okolnostem vzniku stavby. Dále bylo snahou spíše poukázat na to, jak silně může hmotný pramen v podobě nemovité věci odrážet závažné skutečnosti ve vztazích k hospodářské činnosti a dodat na plastičnosti představě o proměnách, které univerzitní statek prodělal.

Zvolená cesta zároveň nutí připomenout ještě jednu rovinu vývoje univerzitního statku a jeho odrazu v hmotné paměti Malešic. Přestože jde o podstatnou stránku dějin poměrně nedávných časů, nebylo možné na poli výše naznačených mezí rozvinout výsledky dosavadního průzkumu a několik řádků zcela obecných závěrů lze ponechat jedině zde. Myšlen je nebývalý územní růst hlavního města Prahy na počátku dvacátých let 20. století, jenž převrstvil celou řadu do té doby samostatných sídel. Rozšiřování hranic se nezastavilo a pokračovalo nezmenšenou silou dále ve druhé polovině téhož století. Územní obvod dřívější rozlohy hlavního města nově obemknul široký obydlený prstenec, na jehož místě se kdysi rozkládalo zemědělské zázemí, pulzující svým vlastním životem. Takto pohlcené obce, jež se proměnily v součásti Prahy, nikdy netvořily ucelený soubor provázaný společnými znaky či vlastnickou sítí v dobách vrchnostenské správy. Jednalo se o rozmanité množství různě velkých a různě rozvinutých vsí, které nesly své rozličné svědectví vývoje, postupně zanikající pod návalem bouřlivé urbanizace zejména v poválečných letech. Společný jim byl právě jen zánik z obdobných příčin.

Došlo tak ke ztrátě neobyčejně pestrého hmotného úseku dokládajícího původní osídlení v příměstských oblastech. Postup, jakým k tomuto zániku docházelo, jeho vnitřní pravidla, pokud vůbec o nějakých takových může být řeč, zůstávají nadále stranou náležitého badatelského zájmu, zatímco odlehlejší a později připojené okrsky zakoušejí pokračující a širší veřejností jen málo povšimnutý úbytek svého někdejšího venkovského rázu. Často navíc bývá takový postup hodnocen jako kladný

jev, vedoucí ke zvýšení životního pohodlí, a chybí potřebná snaha vyvážit jej alespoň dostatečným zachycením ničené podoby.

Drtivá většina vsí připojených k Praze již ve dvacátých letech 20. století zůstala čitelná pouze v torzálních situacích nebo se plně rozplynuly v nově urbanizovaném prostoru a nyní nelze spolehlivě stanovit ani jejich původní obvod. Křehké a vůči zásahům málo odolné vsi nedokázaly zejména v dobách zjednodušeného socialistického plánování uhájit své postavení v rámci nově vytvořených vztahů. Otázky po příčinách, které stály za jejich náchylností k převrstvení rozpínavou zástavbou, nelze odbýt pouze arogancí tehdejšího režimu tím spíše, že výsledky podobného úsilí provázely také jiné časy, zdánlivě příznivější hájení historických výpovědních hodnot, a v jistém smyslu pokračují do dnešních dnů. Důvody je proto třeba hledat jinde. Sníženou odolnost sídel mohl zapříčinit také nedostatek provazujícího společenského prožitku místa, vědomí sounáležitosti. Různě silný nátlak, ať vědomý či nevědomý, na snížení schopnosti pozdějších generací ztotožnit se s vlastním bydlištěm rovněž působil na rychlý odchod místních obyvatel nahrazených přílivem nových a jinak sociálně zařazených osob, pro které nově obývané prostředí nepředstavovalo žádný podnět k osvojení. Význam místa se pak převrátil na snadno dostupnou plochu pro zastavění bez jakékoliv vazby na dávný rozvrh a vnitřní společenské či hmotné uspořádání sídla. Přestože se jedná o rozšířený jev, který se nedotýká pouze nově narostlých pražských hranic, je třeba mu věnovat zvýšenou pozornost právě v případě vsí kdysi položených nedaleko Prahy, kde zanechalo bezcitné ničení stávajícího historického obrazu osídlení mimořádně bolestnou stopu. Předkládaná práce není s to vyhovět v odpovědích na všechny související otázky. Může pouze upozornit na některé skutečnosti, které si zasluhují mnohem hlubší zpracování, a alespoň trochu se pokusit přispět k poznání Malešic, jedné ze vsí, která ztratila svou samostatnost v útrobách hlavního města Prahy a jejíž zásadní složkou byl kdysi právě hospodářský provoz univerzitního statku.

Smyslem vynaloženého času bylo zejména naznačit určitý stupeň výlučnosti místních poměrů. Malešice a zdejší univerzitní statek by mohly být příkladem vývoje, který nese v dobách vrchnostenské správy, potažmo od počátku 18. století, méně obvyklé znaky. Časté proměny ústředního vedení patrně vedly k pocitu nepřítomnosti snadno rozpoznatelné vlastnické autority. Zjevně neukotvená správní záštita musela rozkolísat vnitřní uspořádání spravované vsi, což bylo umocněno ještě nepřeberným množstvím pozdějších pronájmů některých nemovitostí, často dokonce prostředkovaných zastupujícím úřadem bez vědomí

skutečného držitele statku. Význam Malešic tím mohl poklesnout v určitých chvílích na úroveň bezobsažného hospodářského prostoru.

Jestli může být spatřována příčina pozdějšího sklonu ke snazšímu poškozování osídleného celku rozlivem velkoměsta také v poměrech naznačené a chvílemi jen málo zřetelné správy, která se neprojasnila ani po roce 1850 a musela se nutně podepsat na vědomí místních obyvatel, zůstává další otevřenou otázkou. Nelze si totiž nepovšimnout pravděpodobného rozporu. Ačkoliv se patrně nikdy nevytvořila žádná nezpochybnitelná vazba na jednu správní autoritu, přesto patří Malešice k menšímu množství těch šťastnějších vsí, které si zachovaly v jádrové části starší hmotové řešení spadající do doby před bouřlivým rozvojem Prahy. Jedno z přípustných vysvětlení tak bude možné hledat snad právě ve správní rozkolísanosti, která znesnadnila rychlé rozřezání majetkového celku na stavební pozemky.

Poslední dobou lze navíc zaznamenat snahu o navrácení důstojnějšího významu celému ústřednímu dvoru malešického statku a někdejší správní budově, dnes známé téměř výlučně pod označením „zámeček“, a soustředit v jejím okolí pro obec podstatnější provozy. Zda se jedná o projev důsledků dávno minulých dob, ryze současnou potřebu nalezení přirozeného středu ve významově nečleněné a zmatečné okolní zástavbě odosobněného koutu Prahy nebo jen pouhou shodu několika šťastných okolností, bude ponecháno na úsudku čtenáře. Mohlo by však jít ještě o další pozorovatelný jev, dokládající zjitřenou potřebu uchopení hmotné paměti původního a dnes (velkoměstem či jinak) převrstveného pořádku. Mnohdy bývá někdejší významové těžiště zaniklé vsi idealisticky vztahováno vůči náhodně dochovanému objektu, který ve své době ani nemusel dosahovat předpokládaného postavení. To mu však bývá ve snadno stravitelné podobě dodatečně injektováno myšlenkovými konstrukty, často založenými na stereotypech. Zvolený přístup přerodu uchráněné stavby (která je mnohdy spíše poškozována v nepoučené snaze o zvýšení důvěryhodnosti své výpovědi na úrovni hmotného pramene a tímto způsobem hledané výpovědi vlastně naopak zbavována) v pomník násilně zaniklému sídlu nemůže nikdy odčinit neuvážené zásahy, jejichž jizvy se snažila a snaží maskovat pokračující necitlivá urbanizace hlavního města Prahy.

Načrtnutý obraz o vzniku a proměnách univerzitního statku v Malešicích, shrnutý předloženým pojednáním, rozhodně nemůže být považován za vyčerpávající. Celá řada otázek nadále zůstává v platnosti a některé odpovědi bude pravděpodobně možné v budoucnu postavit na zcela jiných základech.

1. Malešice na prahu novověku

1.1 Malešice novoměstské

Pokus o přiblížení vývoje Malšic, a zvláště tamější klíčové stavby, vyvolává hned v úvodu potřebu stanovit hranice oblasti, na kterou bude zaostřený pohled směřovat, a zavést pojmové ukotvení, jež napomůže tento vývoj zařadit do potřebných souvislostí.

Vzhledem k tomu, že cílem práce není vyčerpávající přehled vývoje Malešic od prvých zmínek o jejich existenci a předmětné období začíná až pokročilým 17. stoletím, lze si vystačit pro dřívější dobu s výrazy, které zavedla starší literatura, aniž by s tím byla spojena snaha přezkoumávat jejich oprávněnost.

Během 17. století připadají v úvahu zejména pojmy ves a statek. Pojem panství (jehož významový okruh občas míval vůči pojmu statek méně důslednou hranici, zejména pokud nebylo součástí držby město či městečko) či velkostatek (příznačný pro dobu o poznání mladší) lze vyloučit také proto, že Malešice nepředstavují v daný čas žádný rozsáhlý majetkový soubor o větším počtu sídelních jednotek, v jehož čele by stály. Naopak se v pozdější době dostávají pod vliv jiného střediska a samotný místní název často tvoří jen jednu položku mezi dalšími.

Hodnocení v pojmoslovné soustavě, kterému Malešice podléhaly na počátku výše uvedeného věku, by mohl napomoci osvětlit příklad soudobých pramenů, které se dotýkají prodeje sousední obce Štěrbohol. Jde zejména o opis trhové smlouvyz roku 1604.[1] Předmět koupě

1 Dírná, fond Rodinný archiv Vratislavů z Mitrovic (1503–1897), kart. č. 215, sign. III D2.

byl v této smlouvě uveden jako „diedicztwi a statek […] jmenowitie wes pustau […] a wtež wsy dwur poplužny s poplužim, s diedinami ornymi y neornymi, wsselikym osenim, lukami, ladami, pastwinami, s pruhony, stezkami, rybníky, wodotočžniami, sstiepniczemi, zahradami, wrbinami, krczmau weysadni, tržima chalupami […]“. Chybějící údaje berní ruly znemožňují zjištění, kam byly Štěrboholy zařazeny o polovinu století později. Světlu vstříc však vystupují v rámci Kouřimského kraje[2] Malešice, které jsou v rule zmiňovány již pouze jako samotná ves.

Neleze ponechat nepovšimnuté ani spojité vnímání obou míst, kterému dala základ právě uvedená smlouva uzavřená 9. června 1604 mezi prodejcem Bohuslavem Valkounem z Adlaru a zástupci kupujícího Nového Města pražského, tehdejšího vlastníka Malešic, jejíž znění zachycuje mimo jiné také výpis ze zemských desek pořízený roku 1686.[3] Žádná okolnost provázející prodej Štěrbohol na počátku 17. století, kterou předmětná smlouva zachycuje, nenasvědčuje tomu, že by tehdy bylo úmyslem novoměstských představitelů vytvářet novou jednotku sdružením dvou doposud hospodářsky samostatných dílů, a neobjevuje se ani náznak útvaru, do něhož by mohly být obě vsi propojeny. Příčiny, které vedly k tomu, že byly Malešice se Štěrboholy (během 18. století společně s dalšími majetky) až do poloviny 19. století nahlíženy jako spojité celky, zakládaly, jak se zdá, především topografické poměry. Kromě toho, že šlo o sídelní a hospodářské okrsky velmi blízké svou rozlohou, ležela mezi nimi zanedbatelná vzdálenost umožňující dohlédnout z jedné vsi do druhé (tomu by mohl nasvědčovat také rovinatý povrch, dnes však zcela zastřený převýšenou zástavbou).

Nejpozději od roku 1634 tak vznikají při nejrůznějších příležitostech společné popisy Malešic a Štěrbohol, z nichž však ani jeden neobsahuje zprávu, že by se mělo jednat o jediný hospodářský útvar, zavedený na základě rozhodnutí některého z držitelů. Součástí takového řešení se stávají až v první třetině 18. století pod vrchní michelskou správou. Malešicím lze proto snad bez obav přisoudit dostatečně obecné základní označení statek (ve smyslu souborné vrchnostenské držby), které jednak přiléhavě vystihne také Štěrboholy a zahrne v sobě veškeré složky sídelní a hospodářské jednotky, ale hlavně se nedostane v širším významu do rozporu se soudobým pohledem a později může být podle potřeby rozšiřované.

2 Marie Haasová Jelínková: *Berní rula 18, Kraj Kouřimský*, I, Praha 1952, s. 394–395.

3 Dírná, fond Rodinný archiv Vratislavů z Mitrovic (1503–1897), kart. č. 215, sign. III D2.

Zúžit lze naopak pohled do straší minulosti a zhuštěné pojednání o Malešicích před klíčovým rokem 1604 provést s využitím dříve zpracovaných přehledů. Obdobnou podrobností a vytříbeným způsobem jako práce Augusta Sedláčka[4] zachytila nezbytné údaje zejména *Kronika královské Prahy a obcí sousedních* ve svém IV. dílu.[5] Potřebám této práce postačí (na základě uvedené knihy) přistoupit k prohloubení pouze v zásadních bodech. Prvou písemnou zmínku o Malešicích kladou autoři příslušného hesla do roku 1309. Do doby o století mladší by měla spadat další prvá zmínka, tentokrát o malešické tvrzi, jíž bude větší pozornost věnována v navazující kapitole. Až do vypuknutí husitských bouří a konfiskace Malešic ze strany Pražanů se v jejich držení střídali především osoby z řad měšťanů a nižší šlechty, k nimž patrně náleželi také pohusitští držitelé až po práh raného novověku, jejichž řadu uzavírají Malešičtí z Černožic. Zásluhou Ladislava Malešického pak přešel statek prodejem do rukou opětovně spojených (od roku 1518) pravobřežních pražských měst. Přesun vlastnictví zachycuje obnovený zápis desek zemských,[6] jímž Václav Malešický z Černožic dokládal, že jeho otec Ladislav „dedictw[ie] swe w Malessicych […] s panstwim[7] […] prodal". Postranní poznámka pak přináší dataci zápisu „[…] lata [tisiciho] xxv^{o} w sobotu p[re]d S^{tu} Alzbietu", tedy 4. listopadu 1525.

Sloučení Starého a Nového Města do jednoho svazku bylo zrušeno rozhodnutím Ferdinanda I. v září roku 1528 a potvrzením oddělených městských rad. Pro budoucí časy byly podobné úvahy o sjednocení pod hrozbou majetkového i hrdelního trestu zakázány.[8] Dělení společného

4 August Sedláček: *Hrady, zámky a tvrze království českého*, XV, Praha 1927, s. 305.

5 František Holec – Petr Kovařík – Barbora Laštovková – Václav Ledvinka: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, IV, Praha 1996, s. 105–106.

6 Národní archiv, fond Desky zemské (1541–1869), inv. č. 5, fol. B XIV. Zápis uvádí, že „Waczlaw Malessiczky z Czernozicz przisnal se […] k trhu a wkladu niekdy Ladislawa Malessiczkeho z Czernozicz otcze sweho kteryz p[re]d shorzeni[m] desk nizepsany[m] purgmistru etc. miesta P[ra]hy we dsky wlozil yak nize psano, ze dedictw[ie] swe w Malessicych twrz dwuor pop[luzni] s pop[luzim], wes czelu tudiez a d[wuor] k[metczi] s p[opluzim], we Dworcziich d[wuor] k[metczi] s p[opluzim] czoz tu miel a w Hrdlorzezich krczmu swobodnu s p[opluzim] […] s panstwim […] prodal […] za dwa tisicze kop gr. p[ra]z[skych] cz[eskych] […]".

7 Ze souvislostí vyplývá, že pojem panství je zde užit ve smyslu vlastnictví či panování nad jmenovanými statky.

8 Archiv hl. m. Prahy, fond Sbírka rukopisů (1310–1994), inv. č. 993/1. Uvádí na s. 240 zápis o potvrzení nových rad králem bez větších podrobností. Podrobně a zřejmě na základě dalších, avšak neuvedených pramenů zpracoval Václav Vladivoj Tomek: *Dějepis města Prahy*, XI, Praha 1892. V nedávné době především Václav Ledvinka: Sjednocovací tendence a pokusy před spojením pražských měst od 13. století do roku 1784, in: *Documenta pragensia* IV, Praha 1984, s. 7–26.

jmění obou měst klade August Sedláček[9] do roku 1529 s odvoláním na opis památné staroměstské knihy označované jako Gersdorfský rukopis, uložený v Budyšíně. Stejný pramen posloužil, mezi jinými, také pro edici pozůstatků zemských desek z doby před rokem 1541 připravenou Josefem Emlerem.[10] Přestože v doprovodném pojednání ke své značně obsáhlé dvousvazkové práci[11] předmětný pramen výslovně zmiňuje, mezi zachráněnými a Emlerem zpracovanými zápisy nelze nalézt žádnou zmínku o dělení někdejšího společného majetku staroměstskou a novoměstskou obcí. Jak se zdá, zůstal Gersdorfský rukopis v tomto směru pro vydané svazky nevyužitý a přepis se měl pravděpodobně ocitnout až v následujících zamýšlených dílech. Současnému bádání zůstává přístupný alespoň pozdější opis již jednou pořízeného opisu,[12] který vznikl roku 1899. Hledané znění se váže k 8. listopadu 1529 a obsahuje výčet všech statků, které byly „za jednoty měst pražských koupené a k těm městům připojené". Podle dohody obou obcí byly rozděleny do dvou souborů, z nichž prvý zahrnoval především zámek a dvůr Přerov s vyjmenováním libozvučných jmen rybníků, luk a lesů, dále k tomuto statku náležející Sedlčany, Semice, Velenku, Tatce, Hořany, Třebestovice, pustou ves Uračenice, plat z Milčic, navíc ještě Bříští (patrně Břístvý), Vesec, Černíky, městečko Klumín (patrně dnešní Chlumín). Druhý díl pak obsahoval městečko Nehvizdy a vsi Týnec, Vykáň, Kozovazy, Mochov, Vyšehořovice, Horušany, Nehvizdky a konečně tvrz a ves Malešice. Připojeny byly ještě Dvorce a Dobrovíz. Vypořádání se nekonalo na základě žádného zdlouhavého rozhodování. Sledovaný zápis byl doplněn opisem listiny dané téhož dne staroměstskými novoměstské obci a potvrzující vzniklý závazek; obdobně měl podle závěrečných slov vzniknout list novoměstských, určený dosavadním spojencům v městské obci („listové dílčí"). Dochované odstavce dokládají, že rozhodným se stalo metání losu („[…] o ty díly s pány Novoměstskými los vrhli a vedle losu o též díly učiněného díl svůj na nás přišlý jmenovitě Přerov […]"), jak bylo uvedeno opakovaně („[…] jakož se jest nám během a spuosobem losním dostal a na město naše připadl"). Osudí rozhodlo a Malešice na zbytek století připadly s dalšími statky Novému Městu pražskému.

9 A. Sedláček: *Hrady, zámky a tvrze*, s. 305.
10 Josef Emler: *O zbytcích desk zemských v r. 1541 pohořelých*, Praha 1867.
11 Josef Emler: *Pozůstatky desk zemských v r. 1541 pohořelých*, Praha 1870.
12 Archiv hl. m. Prahy, fond Sbírka rukopisů (1310–1994), inv. č. 993/2.

Výkon vlastnických práv však přetrhla zjitřená doba stavovského odboje roku 1547. Postih provinilých stran[13] dostal hmatatelné obrysy soudním řízením zahájeným 8. července 1547, kterým hodlal panovník zasáhnout pražská města jako hlavní podílníky na přípravě povstání. Ostrý odsudek[14] Pražanů a vůbec celý nesmlouvavý trestní postup proti královským městům (více či méně provinilým) vyjadřoval zjevnou snahu potlačit kýženou svébytnost a samostatnost městského stavu. Omezování starých práv provázené krácením majetku přivedlo také malešický statek na jistou dobu pod komorní dohled.

Krátký čas dokázal olámat některé ostny králova hněvu a příznivá změna na sebe nenechala příliš dlouho čekat. Listina z 26. září 1547[15] dokládá, že král vyslyšel přímluvy svého syna Ferdinanda, biskupů a dalších hodnostářů a pražským městům nabídl smířlivější postoj. Zmírnění majetkového postihu přišlo o dva roky později, kdy Ferdinand I. rozhodl o navrácení některých důchodů a nemovitostí včetně Malešic. Listinou z 27. května 1549[16] „[…] jim JMKská z milosti a do vuole své královské k vobci pro chování koní a cízení[17] města povolovati ráčí dvuor poplužní, Malešice řečený, i s poddanými k tomu dvoru náležejícími, se vším příslušenstvím, ten k obecnímu dobrému držeti a spravovati mají".

Plného navrácení Malešic společně s dalším rozsáhlým majetkem se novoměstští dočkali až mnohem později, kdy Rudolf II. stanovil listinou z 18. července 1584,[18] že „[…] dále na budoucí a věčné časy již více nemají slouti a bejti zápisný, než jejich Pražan Novoměstských". Obnovení majetkových práv „[…] prodati a postoupiti ráčili za dva tisíce zlatých Rejnských". Zátěž novoměstského rozpočtu však nebyla konečná a v téže listině se lze dočíst, že vlastnictví („vrchnost a panství naše") statků „[…] prvé k obci […] přináležejících […] jmenovitě na tvrzi, dvoru a vsi Malešicích řečené, z kteréhož dvoru a vsi poctivým mistrom do kolleje Rejnské platu komorního se platí pět kop grošuov Českých rozdílně, totiž při svatém Jiří půl třetí kopy grošuov Č. a při svatém Havle tolikéž" s sebou neslo dosud neuvedenou povinnost.

13 Blíže k tomu Josef Janáček: *České dějiny. Doba předbělohorská*, I/II, Praha 1984, s. 299–332.
14 Bartoloměj Netolický: *Akta všech těch věcí (1547)*, Praha 1949, s. 96–109.
15 Editovaná podoba znění přejata z práce Jaromír Čelakovský: *Privilegia měst Pražských*, Praha 1886, s. 395–398.
16 Tamtéž, s. 401–406.
17 Cízení, tedy „cídění, čištění, očišťování", jak uvádí Jaromír Bělič – Adolf Kamiš – Karel Kučera – Václav Křístek: *Malý staročeský slovník*, Praha 1979, s. 32.
18 J. Čelakovský: *Privilegia*, s. 458–460.

Nejednalo se však o nový závazek. Samotné znění listiny, potažmo stručnost poznámky, která daný stav bere za samozřejmý, hovoří ve prospěch staršího ukotvení. Obojí lze potvrdit zmínkami na jiných místech, které potvrzují poznatek, že do koleje královny Hedviky (královské koleje)[19] začaly peníze plynout daleko před polovinou 16. století. Vročení 1546 zachytil přehled knih Nového Města pražského zpracovaný Jaromírem Čelakovským.[20] Požárem v roce 1945 zničená novoměstská památná kniha pokrývající léta 1448 až 1597 údajně na listu 145 obsahovala zápis o komorním platu „z dvoru a vsi Malešic mistrům koleje králové obcí Novoměstskou placený 1546". Připočte-li se, že zápis vůle Rudolfa II. do zemských stavovských desek[21] byl proveden se značným zpožděním až 29. července 1586, žádná naléhavá potřeba pojištění poukázaných kop grošů také nepřipadá v úvahu. Rozhodujícím svědectvím však byl především obnovený zápis v bílém trhovém kvaternu[22] pořízený taktéž roku 1546, a to „W Strzedu po S[watem]m Brikczy", tedy 14. července, který potvrdil, že „[…] Purgmistr a radda y wsseczka obecz Noweho Miesta praz[skeho] wyslawsse z sebe s listem mocznym […] zase k zapisu a kplathu komornimu k wieczy j[es]t prwe we dskach byl[,] yakz nyze psano stogy, zie majy a powinny saut kazdy rok piet kop gr. prazskych plathu rocznie hole[ho] a wieczneho mistruom[,] duoktoruo[m] a studentuom koleje kralowe jeh[o] m[ilosti] nynejssym y buduczym […] dati a platiti". Obnovený zápis tak posouvá zavedenou povinnost před rok 1541. Dělení statků na konci roku 1529 navíc na žádný podobný plat univerzitní koleji nepamatovalo. Pokud nebyl účelově vypuštěn, jak se mohlo stát také v případě jiné a předpokládatelné platební povinnosti váznoucí na předávaném zboží, zdánlivě by to znamenalo, že kopy grošů královské koleji začaly plynout někdy mezi roky 1529 až 1541.

Původ platu byl však mnohem starší, jak mohla doložit další z městských knih, která také podlehla požáru v květnu roku 1945. Svědectví rukopisu č. 2119, knihy testamentů Starého Města pražského, před úplnou zkázou zachránila alespoň pozornost Josefa Teigeho, jenž některé ze zápisů zařadil do svého díla.[23] Neopomněl ani poslední pořízení Jana

19 Alois Kubiček – Josef Petráň – Alena Petráňová: *Karolinum a historické koleje University Karlovy v Praze*, Praha: SNKLU 1961.

20 Jaromír Čelakovský: Soupis rukopisů chovaných v Archivu hlav. města Prahy, in: *Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy*, I/2, Praha 1920, s. 80.

21 Národní archiv, fond Desky zemské stavovské (1541–1869), inv. č. 47, fol. R I.

22 Tamtéž, inv. č. 8, fol. B XXIX.

23 Josef Teige: *Základy místopisu pražského*, II. *Staré Město pražské*, Praha 1915, s. 686–687. Edicí zachyceno znění „Ve jméno božie amen, ja mistr Jan z Příbramě, farář kostela sv. Jiljie v Starém

z Příbrami z 19. prosince 1448. Mistr jím jmenoval „[…] umělé a rozšafné lidi mistra Petra z Hradce, mistra Stanka z Gnezna, […] a Mikuláše mydláře, […] pravé a mocné poručníky těch XIIII k. gr. úroku a platu ročnieho a věčného na tvrzi a na dvoru poplužniem s dědinami jeho v Malešicích". Sbor poručníků pak uzavřel ještě Janem z Čáslavi. Zmíněný věčný plat koupil o čtyři roky dříve od Prokopa Bervíka. Obchod potvrdila listina z 27. dubna 1444, uložená v archivu svatovítské kapituly, jejíž znění zpracoval již František Palacký.[24]

Městě Pražském, vyznávám tiemto listem etc., že ačkoli dopuštěním P. B. všemohoucího, v jehožto mocí všeliké věci jsú a jenž také živí i mrtví, kohož a pokudž ráčí, nemocen a neduživ jsem na těle, nevěda, kdy a který cíl mé živnosti od jeho svaté milosti uložen jest, však proto zdravého rozumu a paměti dobré požívaje, nechtě rád, což najdále na mně jest, nezachoval-li by mne milý P. B. v této nemoci od smrti, by o statek a zbožie, jehož mi z nesmierne štědroty své jeho svátá milost popřieti jest ráčila, nepřiezni ani které nelibosti mezi příbuznými a přáteli mými nebo jinými lidmi kterýmižkoli povstávaly a vznikly, toto mé poslednie puručenstvie a konečný úmysl vuole mé o tom všem statku a zboží mém movitém a nemovitém zřiedil jsem a zposobil i mocí tohoto listu a kšaftu řiedím a způsobuji obyčejem takovýmto: Najprve učinil sem a činím umělé a rozšafné lidi mistra Petra z Hradce, mistra Stanka z Gnezna, v ty časy děkana učenie Pražského a probošta kolleje Karlova, a Mikuláše mydláře, měštěnína téhož St. M. Pr., kmotra mého, pravé a mocné poručníky těch XIIII k. gr. úroku a platu ročnieho a věčného na tvrzi a na dvoru poplužniem s dědinami jeho v Malešicích i na tom na všem, což k tomu příslušie, kteréž jsem kúpil i zaplatil a mam to sobě od Prokopa, dobré paměti, Bervík řečeny, ve dsky zemské řádně vloženo a zapsán a kterýžto plat já také týmž poručníkům, zdráv ještě jsa, týmiž dskami zapsal sem, ježto všecko to plnějic dsky v sobě zavierají a svědčie. A k tomu přidávám k nim čtvrtého, mistra Jana z Čáslavě, také za pravého a mocného poručníka. Jiné všecky pak věci movité po mně, ač milý P. B. neráči mě od smrti uchovali, zuostalé, jakožto kniehy, ruocho chodície i postelné nebo jiné kterézkoli na čem by ty koli záležely neb kterým a kterakým koli jménem mohú a mohly by jmenovány býti, nic ovšem nevymienuje ani pozuostavuje, poručil sem a mocně porúčiem svrchupsaným mistru Petrovi z Hradce a Mikuláši mydláři, kmotru mému, aby oni ty věci a takové vydali sestřenci mému, knežím a žákům chudým, na kostel i jinam, jakož já svědomí jich nad jiné věře jim to zvláště porúčím a rozkáži. K tomu také přidal sem jim všem poručníkům svrchupsaným a přidávám uroz. pána p. Alše z Zieberka za pomocníka a rádcí věcí tuto položených i za obráncí čtyřidceti k. bez jedné kopy gr. A v tom jest mi zastavil list, jenž, svědčí na sto k. gr. pod tukovú úmluvú a vymienkú, když by mi koli dluh muoj zaplatil, že jemu ten list na sto k. gr. má zase vrácen býti. Act. fer. V. ante Thome a. etc. XLVIII."

24 František Palacký: *Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*, III, Praha 1844, s. 529. „Já Prokop Bervík z Malešic sám za sé i za své dědice a budúcie vyznávám tiemto listem – jakož jsem prodal deset kop gr. platu ročnieho, holého, věčného na zboží a dědinách svých v Malešicích, na tvrzi, na dvoru poplužním – poctivému mistru Janovi z Příbramě za sto kop gr. pr., a ten jistý plat sem jemu trhem ve dsky zemské vložil; a on mistr Jan dále zapsal také deskami zemskými těch 10 k. platu poctivým Petrovi z Králové Hradce a mistru Mařikovi z Benešova, že já nadepsaný Prokop Bervík i moji dědici a budúci chtí k tomu, protože nynie komornieci na úroky propuštěni nejsú, aby již jmenovaným mistru Janovi, mistru Petrovi a Mařikovi, věřitelóm mým, i jich budúcim těch deset k. gr. platu podle jich desk – vydáváno bylo –. Na potvrzenie svú sem pečeť vlastní k tomuto listu přivěsil, a – prosil sem – panoši Jana z Královic, purkrabie hradu Pražského. – Jenž jest dán l. MCCCCXLIV ten pondělí po sv. Jiřím."

Řady pozdně středověkých příjemců platu z Malešic (nikoliv držitelů statku samotného) sledovaný pramen tedy dovolil nejen rozšířit o významnou postavu Jana z Příbrami (a zpočátku ještě dvou dalších Bervíkových věřitelů), ale také potvrdil mistrův zásadní počin, kterým těsně před svou smrtí určil poručníky nad ročním platem čtrnácti kop grošů, a tak nepřímo zasadil kořeny propojení mezi univerzitou a malešickým statkem před polovinu 15. století.

Pozdější královské rozhodnutí po smrti jednoho (asi posledního) z určených poručníků, Staňka z Gnězna, přiřklo 4. července 1459 odkaz (snad stále čtrnácti) kop grošů ročního platu jako odúmrť studijnímu domu královny Hedviky, jak dokládá zápis čtvrté knihy provolací desek dvorských pokrývajících dobu mezi roky 1453 až 1480. Edici zápisu přinesl již Gustav Fridrich v Archivu českém.[25] Údaj o skutečném počtu tehdy odváděných kop však tímto zápisem zohledněn nebyl a nejasnosti přetrvávají. Původních deset kop, které zvedl snad sám Příbram závětí na tučnější částku, se dočkalo úpravy ještě jednou. Neznámo proč byl obnos naopak snížen ze čtrnácti na pouhých pět kop grošů nejpozději před rokem 1541. Nedostatek zmínek však nadále brání lepší představě o tom, kdy přesně ke zkrácení podpory došlo a proč nebyla zohledněna při jiných příležitostech. Důvodem by snad mohlo být také dočasné pozastavení odvodu, jestliže se povinnost nedostala ani do jednoho z památných zápisů za roky 1525 a 1529. Naději na úspěch by zřejmě nemohla mít domněnka, že byl peněžní odkaz těmito zápisy jednoduše přehlížen.

Další známý pramen,[26] který se univerzitního důchodu dotýká, více potřebného světla nevnáší, ale dokazuje, jak trvanlivé toto ustanovení bylo. Na začátku 17. století byl vyhotoven *Pod[r]obny pržypis wydani uroz. panu Michalowi Ritterssitzowi z Rittersfeldu, J.M.C. panu rychtarži Noweho*

25 Gustav Fridrich: *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*, XXXVII. *Čtvrtá kniha provolací desek dvorských z let 1453–1480*, částka 1, kraje A–E, Praha 1941, s. 489. „In villa Malessiczich magister Stanyek de Gnezna decessit. Cuius census camere in et super bonis et hereditatibus ibidem in Malessiczich super curia arature, curiis rusticalibus cum censu, agris et omnibus pertinenciis, prout tabule terre clarius ostendunt, ad dominum regem legittime est devolutus. Et ser[mus] princeps et dominus rex Georgius, Boh. rex, predictum censum dedit magistris et studentibus in Collegio Regine commorantibus, qui nunc sunt vel pro tempore fuerint, pro ipsorum usu perpetuo ex gracia sua speciali. Nunccius ad tabulas Czenko de Clinsstein, purgravius castri Pragensis et procurator devolucionum regalium, fuit ab ipso domino rege in speciali delegatus, referens predicta. Actum feria IIII in festo s. Procopii a. d. MCCCCLIX.[a] Litt. procl. in Nouam civitatem Pragensem eodem die et anno emanavit. Doplněna byla ještě juxta Pro studentibus in Collegio Regine."

26 Dírná, fond Rodinný archiv Vratislavů z Mitrovic (1503–1897), kart. č. 215, sign. III D2.

Miesta praz. 1. Juni A. 1634. Hned v jeho úvodu stojí psáno, že „[…] J.M.C. Pan Pan Rudolf druhy z Boži milosti woleny Rzimsky czysarž, vhersky, czjesky etc. kral k obczy Noveho Miesta praz. postaupiti raczil, odtud plat komorni do college rejnske každoročnie 10 kop m. na 2. terminy polauletni po 5 kop m. wydawati se ma, jakž w qvaternu relaczy při dzkach zemskych zlutem, leta 1586 w autery po S. Jakubu se nachazy". Dlouhou dobu placení tedy zůstala jmenovitá výše dávky již zachována, jen početní jednotka zohlednila jinou obvyklou míru[27] (kopy míšeňských grošů).

Zdánlivě podružné zjištění by bylo možné nyní uzavřít a pokročit dále ve sledování majetkových proměn statku v Malešicích. Pozornost je však třeba upřít na skutečnost, že již před polovinou 15. století zaznívá prvá poznámka o propojení Malešic s pražskou univerzitou, které nabude později mnohem podstatnějšího významu. Pohnutky, které vedly mistra Příbrama k vytvoření prvého známého vztahu mezi statkem a kolejí vysokého učení, ale zůstanou pravděpodobně již navždy skryté.

Více naděje k poznání dovoluje výše uvedený přípis z roku 1634 naopak v otázce podoby časně novověkých Malešic. Vzhledem k tomu, že následné popisy vznikaly až závěrem 17. století a nejstarší dochovaná urbární a gruntovní kniha vztahující se (vedle Štěrbohol) také na Malešice začíná teprve rokem 1726,[28] jde zřejmě o jeden z mála ucelených dokladů, podle něhož lze vytvořit alespoň nástin stavu, v jakém se statek nacházel před vypuknutím třicetileté války. Řadu poznatků o majetkových přesunech jednotlivých malešických nemovitostí ve straším období lze získat také z některých rukopisů městských knih uložených v rukopisné sbírce Archivu hlavního města Prahy. Roztroušeny na různých dalších místech nacházejí se v písemnostech, potažmo straších edicích dochovaných či ztracených položek, také jiné více nebo méně podstatné údaje, které by jednotlivostmi mohly napomoci osvětlit hmotnou podstatu skromné zástavby Malešic v pozdním středověku, potažmo na prahu novověku. Třebaže drtivou většinu z nich představují pouhé výskyty jména Malešic bez jakýchkoliv navazujících podrobností, jedná se stále o důležité zprávy. Avšak potřebám rámcové představy, se kterou vystačí také následující odstavce, bude sledovaný souhrn vyhovovat. Všechny případné jiné zmínky, jimž by mohla být věnována pozornost, navíc nepřinášejí nic zásadně nového pro poznání podoby místa, na kterém

27 Petr Vorel: *Od pražského groše ke koruně české*, Praha 2000, s. 209–226.

28 Archiv hl. m. Prahy, fond Sbírka rukopisů (1310–1994), inv. č. 5596.

později vyrostla klíčová vrchnostenská budova, nebo nebyl žádný takový starší pramen dosavadním bádáním zachycen.

Součást předmětného dírenského přehledu tvoří také popis Štěrbohol a odráží tím spojité vnímání obou míst, k němuž položil základy vzpomínaný nákup zástupci novoměstské obce roku 1604. Další hospodářské položky v něm uvedl nadpis *K témuž jsau jyni dworowe kmetczi* a uvedené údaje nešetřily podrobnostmi.[29] Pozoruhodnou skutečností však zůstává, že ve výčtu schází jakákoliv zmínka o tvrzi, na niž naposledy narazilo

29 Dírná, fond Rodinný archiv Vratislavů z Mitrovic (1503–1897), kart. č. 215, sign. III D2. Písař pokračuje sdělením, že roku „1598 dne 11. Julii Wit Rohlyk kaupil živnost za 1000 kop m. od Matieje Matthy, wyplatil 550 kop ostatek zadržiel hned od leta 1610, kterež k obczy od téhož Matiejie Matthy a Waczlawa syna jeho jakožto od nich skaupene, naležieji. Další údaje o platbě úroků z dlužné částky nejsou nyní natolik podstatné, jako to, že […] Ten dwur jest pusty a zustaly po temž Witowi Rohlykowi Marzena dczera a Jan syn, taž Marzena dostala se za manželku Jiržikowi Binowi. Místa znalý písař pokračuje popisy dalších usedlostí. Dwur Nowakowsky Waczlaw Nowak kaupil od panuw vrženikuw ssestopanskych [!] na mistie a krucze obcze, zase jey prodal Jiržikowi Brauczkowi, a Jiržik Brauczek Waczlawowi Hrdinowi, a Waczlaw Hrdina Jiržikowi Mlynarži, tyž Mlynarž pro nehospodarženi z gruntu jest wybyl, a zadržiel 650 kop m., dwur pusty. […] Jiržik Byna kaupil grunt kmetczi od Wawržincze Waczlawiczka za 700 kop Wyplatil y s zawdawkem 270 kop a zadržiel za rok 1631, 1632 a 1633 po 20 kopách, 60 kop, jak tiech 60 kop tak ostatní nedoplaczene naležieji k obczy, proto žie jsau kaupene. […] Jan Czypra, chalupnik kaupil chalupu od panuw vrženikuw ssestipanskych na mistie a k rucze obcze Now. M. praz. za 150 kop Zawdawku 40 kop zadržiel dwoje peníze gruntowni za rok 1632 a 1633 po 10 kopách, [za] 20 kop Kaupil s 84 zahonuw roly. a dwa kusy lauky 13. 7bri 1631 […]. Tím se výčet hospodářů uzavřel a dále autor připojuje zprávy o dalších podstatných položkách ve skladbě statku. Krczma s kowarnau pronajima se do roku na 26 kop prži S^{tem} Jirři polowiczni a prži S^{tem} Hawle podobnie, bily piwo se w ni ssenkuje, z každeho sudu obzwlasstnie dawa posudniho, když se z Prahy potahem panskym weze, po 22 g. a když potahem swym neb sedlskym po 11 g.
Winnicze[!] pan Jan Baptista Galarda kaupil 2 kusy winicze jedne mezy Winiczemi Waczlawa Hrdiny a Petra Lorencze, druhy mezy téhož Lorencze a niekdy Wita Holaubiete obostranie leziczy, od Doroty Doktorysowe 17. Martii A. 1629. Z nich platu neb vroku při S^{tem} Martinu každoročnie z jedneho po 30 g. a z druhého po 10 g. Tyž Pan Jan Baptista kaupil tržeti kus mezy tymiž dwiema jeho leziczy od Petra Lorencze 21. Julii A. 1629. Vroku prži S^{tem} Martinu 30 g. Ty wssechny wjedno jsau spojeny.
Waczlaw Hrdina kaupil od Pana Matausse Žluticzkyho1. F. 4. post Briccium 99 leta, potom ji prodal Janowi Kocžiczkowi, zase ji sam ujal 4. Febr. A. 1625. Plati z ni 1 kopu 3 g. 2. od Jana Pessika 23. Junii 1603. Plati z ni 30 g. 3. od Wita Hradeczkyho 26. Martii 1604. Plati z ni 30 g. 4. od Jiržika Zybry Jinak Ledwiny 16. Maii 1609: 30 g. z ni plati. Ty opiet wssechny 4 w jedno jsau spojeny. A on sobie je do knich Pana Bergkmistra hor winiczných praz. wloziti dal. Auroku zadržiel za 4 Leta po 2 kopách 33 g. […].
Jan Masopust kaupil od Waczlawa Raussala 11. Aug. 1623 2 kusy w jedno spojeny. Vroku z nich z jednoho 10 a druhého 20 g. […].
Elyass Czubr kaupil od Tobiasse Bylinskyho 16. 9br. 1601. Vroku z ni 34 g. Tyž Elyass Czubr pojistil tež winiczy pani Annie Sswikowe 450 kop na ten spusob, jestližieby na den S. Bartolomieje neyprwe pržisstiho newyprawil, aby ona y diediczowe jeji mocz miely, do tež winicze se zwesti, ji vživati a s ni jako s swau wlastni podle lybosti swe činiti. Act. 22. Maii A. 1617.
Zwod zmocznieni do winicze niekdy Elyasse Czubra, kterež pani Anna Sswikowa bez poržadneho zapisu vživala, na dweržich hrudkau napsany.

rozhodnutí o prodeji roku 1584. Úhrnem bylo možné nalézt (vedle opomenuté tvrze) v Malešicích na počátku 17. století tři zámožnější (selská) stavení či dvory, vedle nich jednu chalupnickou usedlost, krčmu s kovárnou a čtyři větší držitele vinic. V době sepsání přehledu byly již dva dvory pusté a na místě zůstávali pouze Jiřík Bína a chalupník Jan Cipra. Současně stále běžel provoz krčmy. Zda byla obsazena kovárna, není zřejmé. Stejně tak není známo, v jakém stavu zastihl soupis vinice, krom toho, že došlo ke spojení některých z nich. Skutečný poměr majitelů vinic k Malešicím také nelze vyčíst, avšak je jasné, že nešlo o žádné místní usedlíky.

Navazující obdobný popis Štěrbohol uvádí kovářovský statek a dvůr společně s výsadní krčmou a třemi chalupami, a to dolní, prostřední a hořejší, potažmo (dříve) Jiříka Předlice, Martina Kosa a Jakuba Svobody. Zjevná shoda s výše vzpomenutou kupní smlouvou z roku 1604 ukazuje na spolehlivost sledovaného přípisu, který je navíc ve svých údajích nad očekávání výmluvný, a dává snad jistou příčinu k pochybnostem nad výčtem berní ruly,[30] zaneseným o dvě desetiletí později. Ten je ovšem známý pouze pro Malešice; během padesátých let 17. století jsou popisovány jako ves, v níž na dvou gruntech současně hospodaří Jiří Bína (jde tedy o výše zmíněné grunty po Vítu Rohlíkovi a Vavřinci Václavíčkovi) a grunty Novákovský a Hrdňovský (Hrdinovský) jsou zařazeny mezi rozbořené a pusté stejně jako chalupnické usedlosti Kovářovská a Šafářovská.

Není možné vyloučit, že jediná roku 1634 známá malešická chalupa mohla v mezidobí změnit svého držitele a s ním též své označení, avšak výstavba další chalupy a její brzké opuštění působí přinejmenším pozoruhodně. Navíc zmínka o Kovářovském statku či dvoru ve Štěrboholech o dvacet let dříve a malešické chalupě spojované se stejným jménem nutí k zamyšlení. Stejně tak visí otazníky nad nejasným dělením jedné usedlosti (dle staršího z obou pramenů) po sobě nepřímo následujících hospodářů Václava Nováka a Václava Hrdiny na dvě samostatné položky berní ruly. Zřetelné malešické kulisy, v nichž se odehrála další přelomová majetková obměna, vykresluje, jak se zdá, důvěryhodněji starší přípis. Mezi řádky prosvítalo zjevně neklidné dění, za něhož vznikl a které vyvrcholilo nejpozději roku 1633.

Leta Panie 1625 we cztwrtek po pamatczie S° Michala Archandiela 2. Octo. J. M. Cz. pan rychtarž, pan purgkmistr a radda na mistie wssi obcze Noweho Miesta prazskeho, zwedly se a zmocznily do teto winicze jakožto wrchnost a pani gruntuw malessiczkych."

30 M. Haasová Jelínková: *Berní rula 18*, s. 394–395.

Hospodářským úvahám na Novém Městě nepřála povinnost vydržování císařského vojska stanovená v pobělohorských dobách, která zatěžovala také další královská města. Tomáš Václav Bílek ve svých *Dějinách konfiskací* píše, že novoměstský dluh způsobený péčí o vojáky vzrostl roku 1627 již na 121 550 kop míšeňských grošů.[31] Zmírnění dopadů zřejmě nepomohla ani králova listina ze 7. června 1627, jíž se rozhodl (vedle potvrzení celé řady starších právních výhod) Novému Městu pražskému ulehčit také po stránce majetkové. Jaromír Čelakovský v edici listiny[32] uvádí mezi opětovně potvrzenými také „reces svrchupsaného císaře Ferdinanda prvního, nímž navracuje Pražanům Novoměstským některé obecní důchody, jehož datum na hradě Pražském v pondělí po neděli křížové létha božího patnáctistého čtyřidcátého devátého". Již dříve uvedená listina z poloviny 16. století se velmi blízce dotýká také Malešic, a proto je pravděpodobné, že v době mezi porážkou stavovského povstání a rokem 1627 byl malešický statek opět zabaven. Poslední necelé desetiletí, během něhož se pak nacházel v držbě novoměstských, přerušila zástava kladená Bílkem ke dni 23. března 1633. Tehdy byly Malešice společně se Štěrboholy zastaveny císařskému výběrčímu „nápojní a solní berně" Antonínu Binagovi v úhrnné sumě 7 000 zlatých. Zbývá ještě podotknout, že k obdobnému činu museli sáhnout také představení Starého Města pražského, zadluženého ze stejných příčin.

Vazba Nového Města k Malešicím a Štěrboholům v době vzniku výmluvného přípisu, přibližujícího majetkové poměry a stav statku, byla zástavou značně narušena a úvahy o prodeji na sebe nenechaly dlouho čekat. Pozornost případných zájemců o malešický statek však musely vzbuzovat především možnosti zemědělského využití, zatímco vsi samotné nepochybně ležely v pozadí vlastnických úvah. Poměry uvnitř Malešic a Štěrbohol v souboru okolních vsí rozkládajících se východně od bran Prahy nečněly nijak vysoko nad průměr, naopak je třeba obě vsi řadit mezi méně významná sídla, možná silně poznamenaná nejen válečnými následky. Údaje berní ruly[33] pro vnitrozemský Kouřimský kraj naznačují, jak odlišně rozvinuté tehdy byly další vsi nadohled od Malešic. Přestože se jedná o mladší přehled, který je od předmětného období vzdálen přibližně dvě desetiletí, představa vytvořená s jeho pomocí by mohla být použita alespoň rámcově. Ukazuje se, že nejživěji snad bylo jednak v Hloubětíně, položeném severněji, a dále na jih od Malešic, v Hostivaři,

31 Tomáš Václav Bílek: *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, II, Praha 1883, s. 952–955.
32 J. Čelakovský: *Privilegia*, s. 543–551.
33 M. Haasová Jelínková: *Berní rula 18.*

Vršovicích a Záběhlicích. Všechna čtyři sídla patrně přesahovala svým zalidněním (a tudíž možnostmi zemědělské výroby a v robotních či platebních schopnostech) Malešice snad až pětinásobně. Stále lepší, ale již méně výrazné postavení pravděpodobně vykazovaly blízké Hrdlořezy a Kyje (zhruba dvojnásobek poplatných přítomných osob). Společnou úroveň s Malešicemi pak sdílely ve sledované oblasti nejspíše jen Hostavice, (Staré) Strašnice a Vysočany (nacházející se ve vrcholech pomyslného rovnostranného trojúhelníku, jehož těžiště tvořily právě Malešice), i když není vyloučeno, že některou ze vsí mohl její vývoj postavit ještě na místo před Malešicemi (a Štěrboholy, pro které však berní rula žádné údaje neposkytuje).

Zřejmé v každém případě zůstává, že malešický statek (alespoň v ohledu na počet obydlených stavení) patřil kolem poloviny 17. století do společnosti nejméně způsobilých sídel, od nichž nebylo možné očekávat žádné významné pracovní ani peněžní zisky. Nedostatek spolehlivých zpráv sice nedovoluje nabídnout lepší představu o době a cestách vývoje Malešic, ovšem místo nepříliš odlišné svým stářím od blízkých sousedů setrvale udržovalo poměrně zakrnělou podobu sídelního rozvrhu a náběhy ke změnám se dostavovaly asi jen velmi pozvolna. Nepochybně bude třeba přičíst jako jeden ze zásadních vlivů celkový úpadek městského stavu v Čechách po polovině 16. století, kdy Nové Město pražské v postavení vrchnosti nebylo schopné obstarat nutné příležitosti ke zlepšení, pokud se nejednalo o vyslovený nezájem.

1.2 Beckovské půlstoletí

Zápis v deskách zemských[34] vztahující se k 1. prosinci 1635 praví, že k úřadu desek byli novoměstskými vysláni zplnomocnění starší obce, jmenovitě Matthes Müeller, Paul Schoppen, Johan Baptista Gallarda a Mathaeum[!] Neuman, aby stvrdili kontrakt s lucemburským rodákem a generálem Janem Beckem, zastupujícím svého syna Jana Gerharda. Obraz stavu Malešic a Štěrbohol poskytnutý deskovým úředníkům byl zřejmě více neutěšený než ten, který zachytil písař o rok dříve.

34 Národní archiv, fond Desky zemské (1541–1869), inv. č. 145, fol. B V. Psáno je, že „[…] die zwey ganz und gar öde, oder aus ermanglung der Mittel gar wenig angebaute, und der Stadt mehr Schaden, alß Nuzen bringende Mayerhöfe […] erblich abgetretten, und übergaben haben“. Souhrnný výčet dalších položek pro oba statky najednou působí dojmem zjednodušení a nic bližšího pro poznání nepřináší.

Částka, za niž novoměstští přenechali vlastnictví novému držiteli, odpovídala krytí dřívější zástavy ve výši sedm tisíc zlatých.

Zámožný válečník Jan Beck, kterého ve své knize[35] přibližuje Jan Kilián, nikdy nezapomněl na svou věrnost habsburskému panovníkovi, za což se dočkal ve správný čas mnohých příležitostí rozšířit svůj majetek. Jeho državy se rozkládaly nejen na území Českého království, ale sahaly také do zemí daleko za jeho hranicemi. Zásadní položkou na české půdě bylo někdejší valdštejnské panství Vidim. Ve srovnání s ním se nákup Malešic a Štěrbohol jeví jako zcela okrajový počin. Pokud Kilián vyslovil pochybnost, zda vůbec někdy své české statky navštívil a nebyl o nich zpravován jen prostřednictvím svých blízkých, platí dvojnásob podobná nejistota také pro případ obou dotčených vsí poblíž Prahy tím spíše, že skutečným majitelem byl vlastně jeho syn. Přesto trvalo období, kdy se Malešice a Štěrboholy nacházely pod beckovskou správou, dlouhých padesát let. Stopy, které ve skladbě zdejší zástavby zanechalo, patrně nebyly valné. Zdá se dokonce velmi pravděpodobné, že kromě vylepšení příjmů do Beckovy pokladny nebyl žádný jiný úmysl, který by k zakoupení obou statků vedl. Alespoň stav, v jakém se Malšice později nacházely, tomu velmi výmluvně nasvědčuje.

Jan Gerhard Beck, zastupovaný při nákupu statků svým otcem, nedostal ani čas projevit se jako hospodář dlouhodobého rozhledu a zemřel již v roce 1642. Dědictví se proto roku 1648, po odchodu otce Jana, ujal jeho další syn Jan Jiří, který zůstal pánem nad rodovým majetkem až do své smrti dne 8. listopadu 1662. Počátkem jara následujícího roku jeho ovdovělá manželka Marie Anna Antonie, rozená z Donína (von Thona) zahájila kroky k převzetí českých statků. Zdlouhavé jednání, do kterého byl zapojen také komorní rada Johan Putz z Adlersthurnu, přineslo ovoce až s dvouletým zpožděním. Hlavními otázkami, jež bylo třeba vyřešit, se ukázalo jednak uznání poručenských práv nad nezletilými dětmi a dále složení povinné částky za uvedení na statky. Proč se řízení táhlo a nevedlo brzy k jasnému výsledku, není z dochované hrstky písemností[36] zřejmé. Jistou úlohu je však třeba přičíst tíživým hmotným poměrům, které patrně bránily dostát peněžním závazkům vůči komoře. Pomoc vlivných osob se však dostavila koncem roku 1664 a již začátkem roku následujícího se vdova po Janu Jiřím dočkala potvrzení svých práv.

35 Jan Kilián: *Jan Beck (1588–1648)*, Praha 2014.

36 Národní archiv, fond Stará manipulace (1301–1805), inv. č. 210, sign. B 28/1, kart. č. 120.